

40
|
45

Drenthe

MICHEL A.W. GERDING

W BOOKS

Drenthe

40

45

MICHIEL A.W. GERDING

WBOOKS

INHOUD

<i>Inleiding</i>	3
MOEILIJKE JAREN	4
GESPANNEN AFWACHTING	14
BEZET	24
UIT DE SAMENLEVING VERBANNEN	40
VOOR EN TEGEN DE BEZETTER	52
DER FRITZ IN DRENTHE	68
IN TIEN DAGEN VRIJ	86
DE OORLOG NA DE OORLOG	102
<i>Literatuur</i>	112
<i>Colofon</i>	112

INLEIDING

Dit boek beoogt in kort bestek een beeld te geven van de oorlogsjaren in Drenthe. Letterlijk een beeld, omdat er naar gestreefd is om het verhaal te vertellen aan de hand van foto's uit de tijd zelf. Daartoe is in allerlei bronbestanden gespeurd naar zoveel mogelijk sprekend en origineel beeld. Dat valt niet mee omdat er onderwerpen zijn waar nauwelijks foto's over bestaan, en al helemaal niet betrekking hebbend op Drenthe. Onderduik, verzet, terreur zijn wat dat betreft notoir lastige thema's, maar ook over het normale dagelijkse leven in die jaren zit er niet veel in de bestaande beeldcollecties. Lastig is evenzeer om een redelijke mate van spreiding te krijgen over de provincie. Maar mede dankzij het speurwerk van Martin Hiemink meen ik dat wij een heel eind gekomen zijn.

Door de keuze van de thema's is er naar gestreefd in de teksten de belangrijkste oorlogsgebeurtenissen te behandelen die specifiek voor deze provincie van belang zijn. Geweldige veldslagen zijn hier niet uitgevochten, steden zijn hier niet platgebombardeerd, van een hongervinter is hier geen sprake geweest. Die 'grote' onderwerpen treft u dan ook niet aan. Dat neemt niet weg dat er wel degelijk thema's zijn waar niet een uniek, maar toch een specifiek Drents aspect aan zit.

In de eerste plaats is dat het thema NSB. Altijd als het gaat over Drenthe en de Tweede Wereldoorlog wordt direct een verband gelegd met het (vermeende) NSB-karakter van de provincie, als zou het er gekrioeld hebben van foute Nederlanders/Drenten. Was dat wel zo? Over het geheel genomen is het antwoord op die vraag nee. Het is nodig om veel preciezer binnen Drenthe te kijken hoe het zat. En dan blijken er grote verschillen te zijn: tussen stad en platteland, tussen gemeenten in Drenthe, tussen grotere en kleinere dorpen, tussen zand en veen, tussen godsdienstige stromingen, tussen politieke groeperingen, tussen stemmenaanhang en partijorganisatie, tussen de periode vóór de oorlog en de oorlogsperiode zelf. Ja, voor de oorlog bij de verkiezingen van 1939 was het percentage NSB-stemmen veel hoger dan overal elders (ruim 8 tegenover bijna 4%), maar in datzelfde jaar telde de NSB slechts 800 Drentse partijleden. Ja, er was een directe relatie tussen Landbouw & Maatschappij en de NSB, maar de Boerinnenbond hief zichzelf op toen zij gedwongen moesten aansluiten bij de Landstand. Zo zijn er meer aspecten te noemen die genuanceerder liggen dan het lijkt. Hoe fout bijvoorbeeld was 'fout'? 'Fout' geweest hoeft nog niet te betekenen 'fout' gedaan. Gepoogd is om een en ander voldoende in de teksten naar voren te laten komen.

Het oorlogsthema dat alle andere overstijgt is uiteraard het Kamp Westerbork als voorportaal voor de moord op de Nederlandse joden. Natuurlijk is dit niet in de eerste plaats een Drents thema, maar het kamp lag wél in Drenthe. Dat vrijwel alle in Drenthe woonachtige joden bij de eerste transporten naar de vernietigingskampen zaten, kan naar mijn oordeel dan ook geen toeval geweest zijn.

Kampen zijn sowieso wel een Drents thema te noemen. De provincie telde een bovengemiddeld aantal werkkampen binnen zijn grenzen, stammend uit de crisisjaren twintig en dertig, en in de oorlog (en ook daarna!) voor vele doeleinden gebruikt. Voor het isoleren van joodse werkloze mannen, voor het evacueren van bevolkingsgroepen uit het westen, voor het drillen van jongeren in nationaalsocialistische geest.

Drenthe kent een paar sprekende voorbeelden van joodse onderduik. Dat 300-400 joden in het kleine Nieuwlande de hele oorlog verborgen zijn gehouden door de plaatselijke bevolking mag welhaast een wonder lijken, als wij niet precies wisten met hoeveel en door wiens persoonlijke opoffering dat allemaal geschied is. Net zo bijzonder was dat er 14 joden meer dan 2,5 jaar in hollen in het bos de oorlog door geholpen zijn, door de inspanningen van een netwerk van verzetsmensen onder aanvoering van Albertus Zefat uit Valthe. Dat in aanmerking nemend is het des te schrijnender dat slechts zo weinig Drentse joden voor de onderduik hebben gekozen.

Het verzet in Drenthe lijkt bovengemiddeld in omvang en activiteit te zijn geweest, met veel wapendroppings en veel overvallen op distributiekantoren. Misschien had het er mee te maken dat het dunbevolkte platteland goede kansen daartoe bood. Daar staat tegenover dat men, zeker na september 1944, met een steeds uitgekiendere en wreder SD-terreur te kampen kreeg. Velen zijn daar nog het slachtoffer van geworden.

Ook de aanleg van het vliegveld in Havelte en de Frieslandriegel als verdedigingslinie door Drenthe springen er uit als bijzondere stukken oorlogsgeschiedenis. En tenslotte is er een opmerkelijk contrast tussen de inval in 1940 en de bevrijding in 1945. Zo gladjes als de Duitse inval verliep, zo moeilijk was het voor de geallieerden Drenthe te bevrijden. Wrang is het daarbij te moeten constateren hoe beestachtig de Duitsers nog op het allerlaatst tekeer zijn gegaan tegen de burgerbevolking, met standrechtelijke executies en roofpartijen.

Over geen onderwerp uit de Drentse geschiedenis is zoveel gepubliceerd als over de Tweede Wereldoorlog. De laatste 25 jaar zijn talloze plaatselijke oorlogsgeschiedenissen verschenen, vaak van de hand van de lokale historische vereniging en vaak uiterst gedegen. Denk bijvoorbeeld aan de uitputtende driedelige oorlogsgeschiedenis van de historische vereniging van Beilen of het monumentale boek van Rinsema over de Meppeler joden. Voor deze publicatie is van dat materiaal dankbaar gebruik gemaakt. Maar het is wel sinds 1985 het eerste boek dat de hele provincie bestrijkt. Het werd tijd dat mijn lesbrieff van toen, *Drenthe in de oorlog*, een opvolger kreeg.

Michiel A.W. Gerding

🔴 Rolder landdagen Rolde 1936

Landdagen werden een vaste traditie van de boerenprotestbeweging. Vanaf 1936 werden deze steevast gehouden in de zandverstuiving van Rolde. Naast redevoeringen van de voor mannen werd er ook altijd een toneelspel met een toepasselijke strekking opgevoerd, dat speciaal voor de gelegenheid geschreven werd. Zo heette het openluchtspel dat in 1935 in Assen werd opgevoerd *Naar 't land terug*; het beeldde het landleven sinds de Batavieren uit. Het spel op de landdag van 1936 was van de hand van de in 1933 tot de NSB toegetreden landbouwer J.H. Holm en was getiteld *Moeder Aarde*. Het stramien van de landdag was elk jaar hetzelfde: enkele redevoeringen van voorlieden van binnen en buiten de organisatie, en een openluchtspel opgevoerd door leden. Onder de sprekers waren ook mensen van onverdachte huize, zoals in 1935 de burgemeester van Vledder J. Linthorst Homan, later commissaris van de koningin in Groningen en een van het driemanschap van de Nederlandse Unie. Ook prof.

W. Schermerhorn en de oprichter van de Volkshogeschool in Bakkeveen dr. H.G. van der Wielen traden als spreker op. In 1939 was het de veelzijdige Meppeler schrijver en amateurhistoricus Jan Poortman die voor het spel *De oude strijd* tekende. Hij had wel bedongen geen propagandastukken te willen schrijven. Tijdens de oorlog zou hij tot over zijn oren in het verzet zitten.

DRENTS ARCHIEF

🔴 Nationaal-Socialistische Beweging Emmen 1935

De Nationaal-Socialistische Beweging (NSB) werd in 1931 opgericht met als leider ir. Anton Mussert. Mussolini en Hitler waren zijn grote voorbeelden. De partij groeide snel: in 1934 had deze 22.000 leden, in 1936 55.000. In 1935 deed de partij mee aan de verkiezingen voor de provinciale staten en dat werd een eclatant succes. Landelijk was de score 8%, ruim 300.000 stemmen, waarvan 10.473 in Drenthe: een percentage van 11,19%,

het hoogste na Limburg (11,69%). De uitslag in Drenthe was mede zo hoog omdat er de nodige relaties bestonden tussen L&M en de NSB. Zo had de partij delen van zijn agrarisch programma overgenomen van L&M en waren er in Drenthe enkele belangrijke personele unies. Zo was L&M-voorman G. Dieters uit Annerveen in 1933 lid geworden van de NSB. Hij was lijsttrekker voor de statenverkiezingen en werd later kamerlid. Ook de succesvolste propagandist voor de L&M, J. de Lange uit Wijster, was lid van de NSB, net als Jac. ter Haar uit Ruinerwold, redacteur van het blad. Daarin werd in 1935, en twee jaar later bij de Tweede Kamerverkiezingen in 1937, opgeroepen om op de NSB te stemmen als partij die de boerenbelangen het best behartigde.

Waar elders in Nederland het stemmenpercentage van de NSB na 1935 sterk terugliep, bleef dat in Drenthe relatief hoog, in 1939 8,24% tegen landelijk 3,89%. Het zijn vooral deze verkiezings-

uitslagen geweest die Drenthe het imago van een NSB-provincie hebben gegeven. Als organisatie echter was de NSB in Drenthe uiterst zwak: in 1939 telde Drenthe slechts 800 partijleden.

Binnen Drenthe waren er grote verschillen in aanhang. In sommige gemeenten zoals Rolde, Vries en Anloo haalde de NSB in 1935 respectievelijk 28, 27 en 38%. In 1939 nog stemde 17,9% in Rolde op de NSB. Maar er waren ook gemeenten waar de NSB nauwelijks stemmen trok. In Hoogeveen bijvoorbeeld slechts 1% en in Meppel 3%. Elf van de 34 gemeenten bleven onder het landelijk gemiddelde van 1935. De grootste Drentse plaatsen Assen en Emmen scoorden 8% en 10%.

Op de foto uit 1935 is de NSB-verkiezingskaravaan in Emmen op pad voor lijsttrekker Dieters.

BEELDBANK WO2, NIOD/FOTOHUIS BREUKELMAN

♣ Schaarste Zuidlaren

Alles wat maar enigszins bruikbaar was sleepte de bezetter naar Duitsland. Zo ook olieproducten. Er was dus een geweldig gebrek aan motorbrandstof. Een van de oplossingen was het rijden op gas. Dat gas werd opgewekt met gasgeneratoren, waarin door gedeeltelijke verbranding van hout, steenkool of turf gas opgewekt werd dat vervolgens in de cilinders van de motor geleid werd. Zo'n verbrandingsinstallatie vergde veel ruimte. Soms werden zij achter op het voertuig gemonteerd, handiger was om ze op een aparte aanhanger te monteren zoals hier bij de taxi van Geert Roelfsema in Zuidlaren. Ook de autobus van de EDS (Eerste Drentsche Stoomtramweg Maatschappij) sleepte een generator achter zich aan. Er werd ook wel stadsgas als brandstof gebruikt, dat in gasflessen werd geleverd, of in een grote ballon boven op het autodak werd opgeslagen.

HISTORISCHE VERENIGING ZUIDLAREN / A. KINDS-ROELFSEMA

♣ Turfcokes Emmen 1944

Omdat hout en steenkool vaak niet voorradig waren en turf wel, werd dat in Drenthe veel gebruikt. Vooral in de vorm van turfcokes, dat een veel hogere verbrandingswaarde heeft per eenheid product. Turfcokes werd gemaakt in meilers. De meilers op de foto bestonden uit ijzeren vaten die naar boven conisch toeliepen. Aan de onderkant was een fundament met een ijzeren rooster. De turf werd van onderop met hout aangestoken. Als het eenmaal brandde werd het ovendeurtje gesloten en met leem dichtgesmeerd. De meiler werd van bovenaf net zolang nagevuld, totdat de verkolende turf niet meer inklonk. Het verkolingsproces kon, al naar gelang de hoeveelheid, soms meer dan een week duren. Nadat het vuur gedoofd was en de cokes afgekoeld, kon men de meiler leeghalen en de turfcokes in zakken doen voor de handel. Bouma, die toen inmiddels NSB-commissaris van de provincie was, bracht in 1944 een bezoek aan een turfcokesbranderij in de gemeente Emmen. De geallieerden voerden bombardementen uit op de installaties.

GEMEENTE EMMEN

♣ Alles naar Duitsland Emmen 1941

Vorderingen behoorden tot het standaardrepertoire van de bezetter. Eerst was er vooral veel belangstelling voor metalen voorwerpen. Alles werd weggesleept: van melkbussen tot complete inventarissen van fabrieken. In de herfst van 1942 begon een campagne om alle klokken uit kerktorens te halen teneinde die om te smelten tot wapens. Uiteindelijk konden er van de 6500 klokken 2100 gered worden. Koperen voorwerpen moesten worden ingeleverd en tramrails werd uit de straat gesloopt. En berucht is geworden de vordering van fietsen, hetgeen nog lang na de oorlog heeft geleid tot het gezegde tegen bezoekende Duitsers: 'Eerst mijn fiets terug'. Net als bij de mobilisatie moesten er ook grote aantallen paarden worden ingeleverd: 43.000, waarvan 38.000 afkomstig van boerenbedrijven. Zelfs honden werden gevorderd. En natuurlijk moesten de radio's worden ingeleverd, maar dat was om te voorkomen dat er naar de BBC en Radio Oranje werd geluisterd. De uitvoering van vorderingen werd opgedragen aan de Nederlandse gemeenten, bijgestaan door de politie. Op de foto's uit Emmen betreft het de inlevering van fietsen. Via plakkaten werd de bevolking op de hoogte gebracht.

GEMEENTE EMMEN

🔴 Joden van het werkkamp Mantinge 1942

Het kamp was in 1938 in gebruik genomen door de ontginningsmaatschappij Het Landschap Drenthe voor de ontginning van het Mantingerveld. Het was bestemd voor 240 werkloze mannen. Met ingang van 1942 werd het door de Duitse bezetter aangegeven als werkkamp voor joodse mannen. In dit kamp werden de joodse rituelen gerespecteerd, met een joodse kok en joods personeel. Niettemin was het eten "slecht en zeer onvoldoende" aldus een van de dwangarbeiders: "Er was niets te koop en wij waren helemaal van de buitenwereld afgesloten".

COLLECTIE H. PRINS

◆ Duitse joodse vluchtelingen Westerbork 1939

Kamp Westerbork is in 1939 in opdracht van de Nederlandse overheid gebouwd als centraal opvangkamp voor joodse vluchtelingen uit Duitsland. Spoedig na de machtsovername van Adolf Hitler (1933) kwamen de eerste politieke en joodse vluchtelingen uit Duitsland Nederland binnen. De regering liet deze vluchtelingen met grote terughoudendheid toe. De Reichskristallnacht van 9 op 10 november 1938 bracht een nieuwe stroom aan joodse vluchtelingen. Door de haast kwamen velen ook illegaal. Meerdere duizenden werden toegelaten, op voorwaarde dat ze in kampen zouden worden ondergebracht. Deze moesten worden gefinancierd door de joodse gemeenschap in ons land. Besloten werd één centraal kamp voor joodse vluchtelingen in te richten. Elspeet op de Veluwe werd hiervoor gekozen. Daartegen rezen bezwaren, van de ANWB en van koningin Wilhelmina, die het kamp te dicht bij Het Loo vond liggen. Uiteindelijk kwam men terecht op een heideveld in de gemeente Westerbork, vlakbij het dorp Hooghalen. Het kamp mocht niet midden in de bewoonde wereld komen.

Op 19 juli 1939 werd opdracht gegeven tot de bouw van het kamp. Op 9 oktober kwam de eerste groep vluchtelingen in

Centraal Vluchtelingenkamp Westerbork aan. Het was de bedoeling dat er zo'n 2.500 mensen zouden worden gehuisvest. De eerste groepen vluchtelingen troffen een kamp in aanbouw aan. Zij werden ingezet bij de bouwwerkzaamheden en bij de ontginning van de omgeving. De huidige bossen van de boswachterij Hooghalen zijn deels door hen aangeplant. Het kamp naderde slechts langzaam zijn voltooiing. Tot 10 mei 1940 nam de bevolking toe tot iets meer dan 700 zielen.

Met de Duitse inval werd het kamp geëvacueerd om de gevluchte joden in veiligheid te brengen. Dit mislukte. Spoedig nadien mochten zij het kamp niet meer verlaten zonder speciale toestemming. In opdracht van de Duitse autoriteiten moesten ook andere Duits-joodse vluchtelingen zich naar het kamp begeven. Het kamp bleef vooreerst onder Nederlandse leiding staan. Van enige bewegingsvrijheid voor de vluchtelingen was in Westerbork nauwelijks sprake meer. In de loop van 1942 kwam er een definitief einde aan het 'zachte karakter' van de gevangenis en wijzigde de functie van het kamp zich in een doorgangskamp.

BEELDBANK WO2, NIOD / HERINNERINGSCENTRUM KAMP WESTERBORK

Voor en tegen de bezetter

Velen moesten niet veel hebben van de bezetter, maar schikten zich wel in meerdere of mindere mate naar de maatregelen die door de Duitse en Nederlandse overheid werden opgelegd. Men deed zijn werk en het leven ging door. Je paste op met wat je zei tegen wie en ging ongewenst contact zoveel mogelijk uit de weg.

◀ Bezoek van Mussert Rolde

Meisjes van de Jeugdstorm schudden NSB-voorman Anton Mussert de hand.

BEELDBANK WO2, NIOD/OORLOGS- EN
VERZETSCENTRUM GRONINGEN

Slechts een klein deel verzette zich meteen in woord en daad tegen de vreemde overheerser. Maar studenten in Leiden en Delft gingen al in het najaar van 1940 in staking tegen het ontslag van joodse hoogleraren, en toen in het begin van 1943 alle studenten een loyaliteitsverklaring moesten tekenen, werd dat massaal geweigerd. Velen zouden in het verzet belanden.

In 1941, toen Duitsland nog op alle fronten leek te winnen, sloten relatief nogal wat inwoners van de gemeente Beilen zich aan bij de NSB, hoewel lang niet allen daarmee te koop liepen. Bedroeg het ledental daar tot en met 1940 niet meer dan 26, in 1941 kwamen er 25 leden bij, van wie de helft uit Wijster, Spier en Drijber. Dit was mede een gevolg van het opgaan van Landbouw en Maatschappij in de nationaalsocialistische Nederlandse Landstand aan het einde van 1940. Allengs verhardden de verhoudingen zich, vooral na de april/meistakingen van 1943. Voor velen werd de keuze: tewerkstelling in Duitsland of onderduik. En fanatieke NSB-ers lieten zich ronselen voor de Landwacht en gingen actief op jacht naar het verzet. Wie goed was en fout werd steeds manifester.

DRENTS PALESTINA

In de geschiedenis van de onderduik neemt Drenthe een bijzondere plaats in. In de eerste plaats is dat vanwege het dorp Nieuwlande, een langgerekt ontginningsdorp in de voormalige veengebieden ten zuidoosten van Hoogeveen, doorsneden door kanalen, vaarten (wijken) en sloten en moeilijk bereikbaar over de weg. Het was plaats van de boerderij van Johannes Post, die zou uitgroeien tot een van de meest prominente figuren van het verzet. Geholpen door zijn knecht Arnold Douwes, onvermoeibare strijder tegen het fascisme sinds de Spaanse burgeroorlog en een van de eerste onderduikers, en dorpsgenoot Hemke van der Zwaag, ontwikkelde Nieuwlande en omstreken zich onder zijn bezielende impuls tot toevluchtsoord voor talloze joden, verzetsstrijders en andere onderduikers. Zo'n 300 tot 400 joden werden aan een schuilplaats geholpen bij boeren en burgers in het dorp en de wijde omtrek. Johannes Post zou zijn gewapende verzetsactiviteiten in 1944 door verraad met de dood bekopen. Van der Zwaag ontpopte zich tot provinciaal leider van de Drentse knokploegen en ondernam tal van overvallen op distributiekantoren in de omgeving. Op 23 juni 1943 maar liefst vijf op dezelfde dag. Douwes was onvermoeibaar en onvermurwbaar in het vinden van onderduikadressen. Nieuwlande werd een "nationale vluchthaven in een web van tientallen hulplijnen", waar vele lijnen uit het verzet bij elkaar kwamen, waar in het winkeltje van Jitze van der Vinne telefonisch uit heel het land codeberichten binnenkwamen over opgejaagden die een plek moesten hebben. En waar Albert Nijwening als brood-

bezorger voor zijn broer, die een bakkerij in Hoogeveen had, behalve brood ook bonkaarten, valse persoonsbewijzen, kostgeld en berichten rondbracht. Nieuwlande was ook de plek waar maandenlang twee joodse grafici onder het koor van de gereformeerde kerk verstopt zaten en permanent in de weer waren met het vervalsen van persoonsbewijzen en dergelijke. Zij maakten zelfs een illegale krant in een oplage van één exemplaar, *De Duikelaar*, en spotprenten die als ondersteuningskaarten werden verkocht ten bate van het verzet. En dat alles ondanks dat ss-ers en landwachters onvermoeibaar jacht maakten in het dorp, bijna altijd vergeefs, mede omdat alle huisnummers verwijderd waren.

✦ Johannes Post Nieuwlande 1944

Johannes Post en zijn vrouw. Behalve boer was hij voor de oorlog ook wethouder in Oosterhesselen. Het ambtelijk apparaat van deze gemeente zat tot over zijn oren in het verzet. De gemeentesecretaris had de gehele bevolkingsadministratie verdonkere-maand. De bezetter was burgemeester Cornelis de Kock zo zat dat hij op 18 september 1944, kort na "dolle dinsdag" op straat werd doodgeschoten.

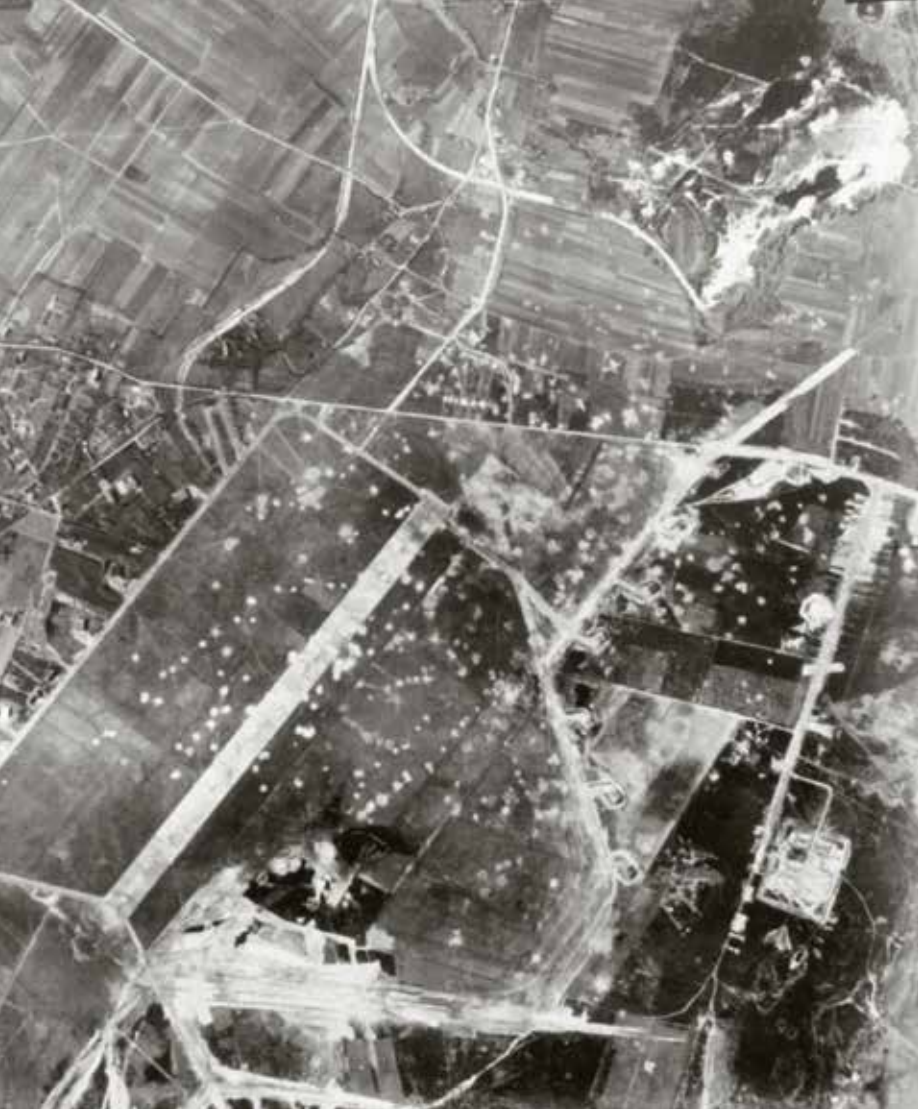
BEELDBANK WO2, NIOD/VERZETSMUSEUM AMSTERDAM

✦ Arnold Douwes Nieuwlande

Arnold Douwes (links) met twee onderduikers.

COLLECTIE SCHONEWILLE, NIEUWLANDE

ALLES VERGEEFS

Met de aanleg van het vliegveld kwam ook de spionage- en inlichtingendienst van de G.D.N., de Geheime Dienst Nederland, in actie in de persoon van Klaas Jetten, de kantoorhouder van de PTT te Havelte. Hij fungeerde onder de schuilnaam Piet Janssen als contactman van Jan Poortman te Meppel, die de schakel was met de G.D.N. Het ging om het in kaart brengen van het vliegveldgebied en de steeds wisselende situaties. Aanvankelijk tweemaal per week, maar later iedere morgen om 6.30 uur, kwam de koerierster de kopieën ophalen. J.A. Poortman (Chris jr.), de zoon van J. Poortman, agent N 105 van de B.I., was voor Jetten in de laatste periode contactpersoon, sinds Chris sr. in het grensgebied met Duitsland nodig was. De verbinding met Meppel bleef goed tot 8 januari 1945. Maar toen werd tandarts Hoitink te Meppel, die in deze spionagedienst als tussenfiguur fungeerde, door de SD opgepakt. Hij werd een van de 117 slachtoffers die door het vuurpeloton van de Ordnungspolizei en de Waffen-SS werden gefusilleerd, als represaille voor de overval van 8 maart 1945 bij de Woeste Hoeve, waar Rauter werd gewond.

In de nacht van 16-17 september 1944 vond er een groot afwikkelingsbombardement plaats met naar schatting een duizendtal bommen. De boeren werden meteen opgeroepen grond te rijden en de vele bomgaten te dichten. De startbaan werd niet geraakt.

Dat deed de Duitsers besluiten het overige zwaar beschadigde deel van het vliegveld met man en macht te herstellen.

De 24ste maart 1945 werd voor Havelte een gedenkwaardige dag toen tegen 9 uur in de morgen een formatie van 120 zware Amerikaanse bommenwerpers in het luchtruim verscheen. De bomluiken openend, wierpen ze in strakke volgorde loodrecht boven de Luftplatz hun last af. De bommen kwamen in reeksen neer en sloegen met doffe dreunen de aarde vol met gaten, de Flugplatz als een ruïne achterlatend. Het vliegveld was onher-

stelbaar vernield. In totaal werden 1384 bommen van 100 pond geworpen. De arbeiders op het vliegveld hadden nauwelijks tijd gehad om dekking te zoeken, maar toch deden er zich geen persoonlijke ongelukken voor, ook niet onder de burgerij.

📍 **Bombardement Havelte 1945**

Vliegveld Havelte na het bombardement.

DRENTS ARCHIEF/GEMEENTE HAVELTE/HISTORISCHE VERENIGING
HAVELTE

📍 **Jan Poortman Meppel 13 april 1945**

Geheim agent Jan Poortman rijdt het bevrijde Meppel binnen. Hij en zijn zoon speelden een sleutelrol bij de spionage rond het vliegveld in Havelte.

WWW.OUDMEPPEL.NL/FOTOARCHIEF

KP WACHT NIET LANGER

De KP Meppel was een van de meest actieve knokploegen in Drenthe. Bijna alle leden van het gezin Gunnink zaten tot over hun oren in het verzet. Vader Jan Gunnink was als Ome Hein leider van de knokploeg. Zoon Gerrit Gunnink heeft in 2005 zijn herinneringen op papier gezet in *De Knokploeg. Stemmen uit het verleden*. Hier volgen een paar weergaven van wat hij schrijft over de bevrijding van Meppel.

Op 13 april verzamelde de KP zich in De Wijk, waarbij het bericht kwam dat de Duitsers Meppel aan het ontruimen waren. We gingen! Met een man of vijftien gingen wij in twee auto's langs de Hoogeveense Vaart op Meppel aan. In de buurt van het ziekenhuis was de weg versperd met betonblokken. Met onze wapens doorgeladen trokken wij Meppel binnen. We liepen dicht langs de huizen, gespannen kijkend of er nog Duitsers te bekennen waren. Overal stonden mensen achter de ramen te wuiven. Politieagent Helder pakte ik het pistool af en zei dat wij afgesproken hadden dat alle politiemannen ontwapend naar het bureau gebracht zouden worden, waar de schapen van de bokken zouden worden gescheiden. Er waren agenten in Meppel die zich absoluut fout hadden gedragen onder de chef, SS-kapitein Van Wijnen.

Twee uur later kwamen de Canadezen met hun motoren, tanks en vrachtwagens binnenrijden over de Staphorsterweg. De mensen stroomden uit hun huizen, het feest van bevrijding was aangevangen. Er werd direct begonnen met het gevangen nemen van verdachte personen, NSB-ers en pro-Duitse collaborateurs. De vrouwen en meisjes die zich ingelaten hadden met Duitse soldaten werden opgepakt en in de HBS verzameld.

📍 Binnenlandse strijdkrachten Meppel april 1945

BS-ers voor het politiebureau in de Hagenstraat, op of kort na 13 april 1945.

[WWW.OLDMEPPEL.NL/FOTOARCHIEF/FOTOGRAAF L. TER HEIDE](http://WWW.OLDMEPPEL.NL/FOTOARCHIEF/FOTOGRAAF%20L.%20TER%20HEIDE)

📍📍 Voedseltransport Meppel 1945

Het was zaak zo snel mogelijk na de bevrijding ervoor te zorgen voedseltransporten te krijgen naar het uitgehongerde westen.

[WWW.OLDMEPPEL.NL/FOTOARCHIEF/FOTOGRAAF L. TER HEIDE](http://WWW.OLDMEPPEL.NL/FOTOARCHIEF/FOTOGRAAF%20L.%20TER%20HEIDE)

LITERATUUR

- (Nationaal Comité 4 en 5 mei), *Breekbare dagen. 4 en 5 mei door de jaren heen*, Amsterdam 2012
- Arends, G. e.a. (red.), *Verhalen uit de oorlog. Eelde 1940-1945*, Eelde 1995
- Barnouw, D. e.a. (red.), *1940-1945: onverwerkt verleden?*, Utrecht 1985
- Boezen, H. e.a. (red.), *Oorlogssporen, de jaren 1940-1945 in Borger en Odoorn*, Borger-Odoorn 2000
- Bontekoe, G.A., *Drentsche kroniek van het bevrijdingsjaar*, Assen 1947
- Bruintjes, A. e.a., *Van de baron tot het melkkarretje. Oorlogsherinneringen uit De Wijk en Koekange*, z.p. 2013
- Dien, A. van, *De opgejaagden. Herinneringen van een joodse onderduiker in het Valtherbos*, Valthe 2014
- Dijkstra, G.J. e.a. (red.), *Gemeente Beilen 1940-1945, deel 1-3*, Beilen 2000
- Gerding, M.A.W., in: Kok, R. en Somers, E. (red.), *Nederland en de Tweede Wereldoorlog. De bevrijding van Noord- en Oost-Nederland*, Zwolle 1991
- Gerding M.A.W. (red.), *Buurt met karakter. Assen Oud-Zuid en haar bewoners*, Assen 2013
- Gerding M.A.W. (red.), *Sporen van de Tweede Wereldoorlog in de gemeente Westerveld*, Diever 2005
- Gerding, M.A.W., *Op de rand van veen en zand. Nieuw-Balinge en De Vooruitgang*, Nieuw-Balinge 2013
- Gerding, M.A.W. e.a., *Sporen van de Tweede Wereldoorlog in Drenthe*, Assen 2001
- Gerding, M.A.W. e.a. (red), *Encyclopedie van Drenthe*, Assen 2003
- Gerding, M.A.W. en Hagen, J., *Drenthe in de oorlog. Aspecten van de geschiedenis van Drenthe voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Assen 1985
- Groenhuis, G., in: Boivin, B. e.a. (red.), *Als de dag van gisteren, Honderd jaar Drenthe, de Drenten en de oorlog*
- Gunnink, G., *De Knokploeg, Schimmen uit het verleden*, Meppel 2006
- Hes, M. de, *Land loopt niet weg. Drie eeuwen Joods sociaal-economisch leven in Hoogeveen*, Voorburg 1994
- Huizing, L., *Zij konden niet anders. Herinneringen aan het verzet in Nieuwlande (1940-1945)*, Zuidwolde 1985
- Hulst, F.J. en Luning, H.M., *De joodse gemeente Assen. Geschiedenis van een behoorlijke kille, 1740-1976*, Assen 1991
- Jong, L. de, *Het koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, Den Haag 1988
- Kok, R. en Somers, E., *Het grote 40-45 boek*, Zwolle 2011
- Koops, L., *Ingehaald door het verleden. Herinneringen van de dochter van een NSB'er*, Beilen 2008
- Laarse R. van der, *De oorlog als beleving. Over de musealisering en encenering van Holocaust-erfgoed*, Amsterdam 2011
- Oord, N. van der, *Jodenkampen*, Kampen 2003
- Rinsema, T.J., *Joden in Meppel 1940-1945*, Zutphen 2004
- Torre, J.M. van der, *Vanaf de Bisschopsberg gezien. Havelte een Drentse gemeente rond de Tweede Wereldoorlog*, Assen 2004
- Veen, H. van der e.a., *Westerbork 1939-1945. Het verhaal van vluchtelingen-kamp en Durchgangslager Westerbork*, Hooghalen 2003
- www.encyclopedievandrenthe.nl, geraadpleegd juli 2014
- www.drentheindeoorlog.nl, geraadpleegd juli 2014

COLOFON

UITGAVE

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com
i.s.m.
Drents Archief
info@drentsarchief.nl
www.drentsarchief.nl

TEKST EN SAMENSTELLING

Michiel A.W. Gerding

BEELDEDIRECTIE

Martin Hiemink

VORMGEVING

Riesenkind, 's-Hertogenbosch

Drenthe 40-45 verschijnt in de 40-45 reeks over lokale en regionale geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in Nederland. De reeks is gebaseerd op het concept van *Het Grote 40-45 Boek*, naar een idee van Erik Somers en René Kok.

Deze uitgave kwam tot stand met advies van Erik Somers en René Kok, beiden als historici verbonden aan het NIOD instituut voor oorlogs-holocaust- en genocidestudies.

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt in samenwerking met Stichting Oorlogs- en Informatiecentrum Drenthe en Drents Archief.

© 2014 WBOOKS / Michiel A.W. Gerding

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam. © c/o Pictoright Amsterdam 2014.

ISBN 978 94 625 8049 7
NUR 689, 693

W BOOKS

DRENTS
ARCHIEF

40 45

Drenthe 40-45 vertelt het verhaal van de provincie in de Tweede Wereldoorlog

Drenthe heeft een aparte plaats in de Nederlandse oorlogsgeschiedenis. Dat heeft te maken met de aanwezigheid van het Kamp Westerbork als nationale verzamelplaats waarvandaan meer dan 100.000 joden, roma en sinti zijn afgevoerd naar de vernietigingskampen in Polen. Daarnaast waren er tal van werkkampen die stamden uit de vooroorlogse crisistijd en die door de bezetter voor diverse doeleinden werden gebruikt. Heel veel oorlogsschade heeft Drenthe niet geleden, maar dat betekent niet dat de oorlog niet diep ingreep in het leven van alledag. Dat gold voor de mensen die zich verzetten tegen de Duitse overheersing, maar ook voor hen die zich in meerdere of mindere mate voegden naar de bezetter. Het verzet was verhoudingsgewijs omvangrijk en de terreur daartegen buitengewoon brutaal. Diepe wonden zijn geslagen die nog altijd niet helemaal zijn geheeld.

Over vele plaatsen in Drenthe is een oorlogsgeschiedenis verschenen, maar over de provincie als geheel ontbrak die. Met dit rijk geïllustreerde boek wordt in die leemte voorzien.

Dr. Michiel A.W. Gerding is sinds 1983 werkzaam als provinciaal historicus. Tal van publicaties staan op zijn naam. In 1985 verscheen van zijn hand een lesbrieff over de oorlog in Drenthe die nog steeds hier en daar in het onderwijs wordt gebruikt. Bijna dertig jaar later krijgt deze een opvolger met dit boek.

Deze uitgave kwam tot stand met advies van Erik Somers en René Kok, beiden als historici verbonden aan het NIOD instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocidestudies.

